

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.32>

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ І КРИМІНАЛІСТИКИ

Яремчук В.О.,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник лабораторії
«Використання сучасних досягнень науки і техніки
у боротьбі зі злочинністю»*

*Науково-дослідного інституту фвивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ*

Яремчук В.О. Сучасні напрямки судової експертизи і криміналістики.

В умовах війни слідчі здійснюють розслідування сотень військових кримінальних правопорушень. Іноземна військова допомога, що надається Україні суттєво покращує та прискорює процес розслідування. Сьогодні вкрай необхідним є запрошення іноземних криміналістів та судових експертів для допомоги вітчизняним слідчим, прокурорам, судовим експертам у проведенні розслідування військових кримінальних правопорушень і проведення судових експертиз.

Щодо стану опрацювання, то окремі аспекти даної тематики розглядалися в роботах таких науковців як Г.К. Авдєєва, М.В. Костенко, В.Ю. Шепітько та інші науковці. Метою статті є розгляд питань щодо сучасних напрямків судової експертизи і криміналістики в умовах війни в Україні.

З початком повномасштабної війни в Україні правоохоронні органи стикнулися з необхідністю проведення сотень видів судових експертиз щодо об'єктів, яких в Україні проводилися поодинокі експертизи до 2014 року.

Отже, сьогодні важливою є допомога закордонних криміналістів, судово-медичних експертів під час розслідування військових кримінальних правопорушень і проведення судових експертиз. Зросло навантаження на судових експертів, пов'язане з проведенням сотень експертиз ДНК, зброї та ін. Необхідно говорити про використання ДНК лабораторій. Одну з таких подарували Національному науковому центру судових експертиз імені Заслуженого професора М.С. Бокаріуса у 2022 році. Судові експерти завдяки ній провели сотні експертних досліджень та встановили осіб загиблих громадян. Слід також використовувати інноваційний досвід французьких колег, які створили дану ДНК лабораторію і передали вже дві такі лабораторії для українських судових експертів. Ще одними актуальними проблемами є втручання іноземних кампаній у діяльність вітчизняної мережі стильникового зв'язку. Масштабні кібератаки на мережу Київстар з боку РФ потребують від слідчих, прокурорів використання інноваційних розробок криміналістики та судової експертизи. Необхідно судовим експертам визначити багато обставин та встановити чи саме з території РФ була здійснена кібер атака.

Ключові слова: військові кримінальні правопорушення, закордонні судові експерти, інновації у розслідуванні, криміналістичні знання, судова експертиза.

Yaremchuk V.O. Modern directions of forensic examination and criminalistic.

In the conditions of war, investigators investigate hundreds of military criminal offenses. Foreign military assistance provided to Ukraine significantly improves and speeds up the investigation process.

Today, it is extremely necessary to invite foreign criminalistic and forensic experts to help domestic investigators, prosecutors, and forensic experts in disentangling military criminal offenses and conducting forensic examinations. Regarding the state of development, certain aspects of this topic were considered in the works of such scientists as H.K. Avdeeva, M.V. Kostenko, V.Yu. Shepitko and other scientists. The purpose of the article is to consider issues related to modern areas of forensic examination and forensic analysis in the conditions of the war in Ukraine. With the beginning of a full-scale war in Ukraine, law enforcement agencies were faced with the need to conduct hundreds of types of forensic examinations of objects that were subject to individual examinations in Ukraine until 2014.

Therefore, the help of foreign criminalistic, forensic medical experts during the investigation of military criminal offenses and conducting forensic examinations is important today. The burden on

forensic experts has increased, related to conducting hundreds of DNA, weapons, etc. examinations. It is necessary to talk about the use of DNA laboratories. One of these was presented to the National Scientific Center of Forensic Examinations named after Honored Professor M.S. Bokarius in 2022. Thanks to it, forensic experts conducted hundreds of expert studies and identified the identities of the dead citizens. We should also use the innovative experience of our French colleagues, who created this DNA laboratory and have already provided two such laboratories for Ukrainian forensic experts. Another urgent problem is the interference of foreign campaigns in the activities of the domestic network of Styl'nik communication. Large-scale cyberattacks on the Kyivstar network from the Russian side require investigators and prosecutors to use innovative developments in forensics and forensics. It is necessary for forensic experts to determine many circumstances and establish whether a cyber attack was carried out from the territory of the Russian Federation.

Key words: military criminal offenses, foreign forensic experts, innovations in investigation, criminalistic knowledge, forensic examination.

Постановка проблеми. В умовах війни слідчі здійснюють розслідування сотень військових кримінальних правопорушень. Іноземна військова допомога, що надається Україні суттєво покращує та прискорює процес розслідування. Сьогодні вкрай необхідним є запрошення іноземних криміналістів та судових експертів для допомоги вітчизняним слідчим, прокурорам, судовим експертам у проведенні розслідування військових кримінальних правопорушень і проведення судових експертиз

Стан опрацювання. Окремі аспекти даної тематики розглядалися в роботах таких науковців як Г.К. Авдєєва, М.В. Костенко, В.Ю. Шепітько та інші науковці.

Метою статті є розгляд питань щодо сучасних напрямків судової експертизи і криміналістики в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Слідчі, прокурори, судові експерти після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України зіштовхнулися з необхідністю одночасного розслідування тисяч кримінальних проваджень, пов'язаних з військовими кримінальними правопорушеннями. Виникла необхідність проведення десятків слідчих (розшукових) дій та судових експертиз, використовуючи новітні розробки криміналістики та судової експертизи. За результатами анкетування слідчих і узагальнення матеріалів кримінальних проваджень вченими встановлено, що сьогодні органи досудового розслідування недостатньо оснащені науково-технічними засобами, інноваційними продуктами, і тому їх розробка є пріоритетним завданням криміналістики в сучасних реаліях [1, с. 22]. Як вбачається, інноваційні криміналістичні здобутки забезпечать можливість належним чином фіксувати доказову інформацію за допомогою цифрових засобів аудіозапису, відео- та фотозйомки, навіть дистанційно (за допомогою дальномірів). [2, с. 317].

Так, тиждень безперервно тривала ексгумація із місця масового поховання в місті Ізюмі Харківської області. Із могил дістали 447 тіл загиблих: 22 військовослужбовця, 215 жінок, 194 чоловіка, 5 дітей, та рештки 11 осіб, стать яких неможливо визначити. Причину смерті кожної людини встановлюватимуть у результаті експертних досліджень і також будуть з'ясовані обставини загибелі громадянин [3]. Виявлені тіла мають сліди катувань. Є потреба для криміналістів та судово-медичних експертів в ідентифікації тіл. Слідчі фіксують кожен воєнний злочин російських військових [4]. Щоденно під час оглядів місць масових поховань працювало близько 200 фахівців: судово-медичні експерти, поліцейські, рятувальники, співробітники прокуратури. Також на місці ексгумації працювала пересувна лабораторія, де родичі загиблих здавали аналізи ДНК [5]. Експерти ННЦ «ІСФ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» з використанням мобільної лабораторії здійснили черговий виїзд для проведення робіт у деокупованому Ізюмі, де було здійснено відбір ДНК-матеріалів у родичів зниклих безвісти осіб та ексгумованих тіл на території Ізюмського району Харківської області. Робота по відбору та підготовці матеріалів для проведення досліджень фахівцями Центру здійснювалась спільно зі слідчими поліції й прокурорами Ізюмської окружної прокуратури. Виконання експертних ДНК-досліджень надає можливість швидко отримати інформацію щодо ексгумованих тіл й знайти їх родичів. За допомогою ДНК-досліджень стало можливим ідентифікувати загиблих та вирішити проблемні питання під час проведення слідчих (розшукових) дій [6]. Експерти Національного наукового центру «Інститут судових експертиз імені засл. проф. М.С. Бокаріуса» визначили ДНК та ідентифікували понад пів сотні загиблих та зниклих безвісти через війну на Харківщині. Усе залежить від того, звідки отримано зразок.

У судових експертів виникають складнощі в ідентифікації, коли загиблі тривалий час пролежали в землі, тіла зазнали змін, гниття, придатність до ДНК-експертизи вирішується в кожному конкретному випадку [7]. Варто сказати, що одну з ДНК лабораторій надала Французька республіка в рамках військової допомоги. Так, Центр криз та підтримки Міністерства Європи та закордонних справ Франції передав Офісу генерального прокуратора України нову мобільну лабораторію, що вкрай необхідна для експрес-аналізу та експертизи ДНК. Дана ДНК-лабораторія працює у польових умовах і не має аналогів у світі генетики. Обладнання дозволило здійснювати експрес-генетичний аналіз великої кількості біологічних зразків виявлених на тимчасово окупованих територіях. Лабораторія була розроблена французькою компанією TRACIP (Deveryware group) спільно з IRCGN – експертом у галузі ідентифікації жертв та збору доказів. Така допомога сьогодні вкрай важлива для України [8].

Суттєві обсяги досліджуваних матеріалів потребують опрацювання слідчими щодо подій у місті Ірпінь. Огляд місця події передбачає територію майже 12 тисяч га. Огляд розпочався із фіксації загальної картини місця, з використанням квадрокоптерів проведено аерозйомку. Із застосуванням автоекіпажів, обладнаних камерами фіксації оглянули усі вулиці міста. Під час огляду виявлено місця розташування позицій російських військ, оглянуто та вилучено 190 вибухонебезпечних предметів, елементів артилерійських снарядів та іншої зброї. Зафіксовано застосування військовими РФ по мирному населенню протипіхотних мін, мінометних мін 82 та 120 калібру, аеробалістичних ракет «Іскандер-М», шрапнельних снарядів [9]. При проведенні слідчих (розшукових) дій зафіксовано докази кримінальних правопорушень проти людяності військових російської федерації в Ірпіні. Зокрема, це масове винищення населення даного міста, використання заборонених Женевською конвенцією боєприпасів, жорстокість. Також в ході слідчих (розшукових) дій виявлено велика кількість військової форми, російської зброї та боєприпасів, документи та інші ознаки приналежності. Загалом слідчими Державного Бюро Розслідувань здійснено огляди понад 10 тисяч будинків та будівель на території Київської області [10]. Прокурори області вже повідомили 78 особам про підозру у вчиненні військових кримінальних правопорушень. Загалом Київська обласна прокуратура з початку вторгнення РФ розслідує 12 456 військових кримінальних правопорушень, а саме. жорстоке поводження з цивільним населенням, примусові роботи, розграбування національних цінностей. Зареєстровано *61 кримінальне правопорушення за фактами катування або іншого нелюдського поводження, 615 кримінальних правопорушень зареєстровано за фактами заподіяння тілесних ушкоджень, в яких постраждали 1139 людей, та зареєстровано 188 кримінальних правопорушень за фактами незаконного позбавлення волі.* Загалом у Київській області були незаконно викрадені, позбавлені волі, вивезені чи утримувалися у позасудовому порядку представниками країни-агресора 203 особи [11]. Як вбачається, великі території для огляду місця події вимагає від слідчих, прокурорів застосування інноваційних здобутків криміналістики та судової експертизи.

Під час війни для розслідування військових кримінальних правопорушень потрібно використання найновішого криміналістичного обладнання. Особливо при розслідуванні кіберзлочинів в Україні. Як відомо, кібербезпеці потрібно постійно приділяти увагу. Кожні півроку чи рік різні компанії з кібербезпеки мають робити тести на проникнення. І це мають бути різні зовнішні компанії. Однак найважливіша річ – навчати співробітників компанії, як поводитись із технологіями, в цифровому просторі дотримуватися правил кібербезпеки [12]. Так, декілька днів мільйони абонентів Київстар перебували без зв'язку і доступу до інтернету через хакерську атаку на компанію. Злочинці зламали захист через обліковий запис одного зі співробітників. 12 грудня 2023 р. о 6:30 хакери атакували ядро мережі, що відповідає за трафік між користувачами та сервісами. Оператор разом із силовиками, для зупинення руйнування мережі вимкнули усі сервіси, внаслідок чого без зв'язку залишилися 24 млн. абонентів. Відповідальність за цю атаку взяло на себе російське псевдохакерське угруповання, що є підрозділом російського ГРУ [13]. Одразу після виникнення збою до офісу компанії Київстар виїхала слідча група СБУ, яка задокументувала всі обставини атаки. На місці події працювали кібер спеціалісти СБУ, які надали допомогу співробітникам «Київстару» у відновленні мережі. Кримінальне провадження СБУ відкрило за вісьмома статтями Кримінального кодексу України [14].

Висновки. Таким чином, сьогодні важливою є допомога закордонних криміналістів, судово-медичних експертів під час розслідування військових кримінальних правопорушень і проведення судових експертиз. Зросло навантаження на судових експертів, пов'язане з проведенням

сотень експертиз ДНК, зброї та ін. Масштабні кібератаки на мережу Київстар з боку рф потребують від слідчих, прокурорів використання інноваційних розробок криміналістики та судової експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шепітько В.Ю., Авдєєва Г.К. Проблеми застосування науково-технічних засобів та інноваційних продуктів в діяльності органів правопорядку. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. Вип. 20. С. 11–26.
2. Костенко М.В., Шмига В.О. Інноваційні технології у криміналістиці: сучасний стан та перспективи *Юридичний науковий електронний журнал*. Вип. 9. 2022. С. 316–318.
3. Балачук І. В Ізюмі закінчили ексгумацію – підняли 447 тіл, серед них багато жінок, є діти URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/23/7368817/> (дата звернення 14.12.2023).
4. Ексгумація тіл із місця масового поховання в Ізюмі URL: завершена <https://armyinform.com.ua/2022/09/24/eksgumacziya-til-iz-misczya-masovogo-pohovannya-v-izyumi-zavershena/> (дата звернення 14.12.2023).
5. В Ізюмі завершили ексгумацію тіл – знайдено понад 440 загиблих URL: https://lb.ua/society/2022/09/23/530400_izyumi_zavershili_eksgumatsiyu_til.html (дата звернення 14.12.2023).
6. Експерти ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» здійснили відбір ДНК-матеріалів у жителів Ізюма URL: <https://www.hniise.gov.ua/15049-eksperti-nnts-se-m-zasl-prof-m-s-bokarusa-zdisnili-vdbr-dnk-materalv-u-zhitelvy-zyuma.html> (дата звернення 14.12.2023).
7. Солодовник М. Брат шукає зниклого безвісти брата. Як судові експерти ідентифікують вбитих на Харківщині URL: <https://suspilne.media/361804-brat-sukaе-zniklogo-bezvisti-brata-ak-sudovi-eksperti-identifikuut-vbitih-na-harkivsvini/> (дата звернення 14.12.2023).
8. Центр криз та підтримки Міністерства Європи та закордонних справ Франції передав Офісу генерального прокуратура України нову мобільну лабораторію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3529698-francia-peredala-ukraini-mobilnu-dnklaboratoriu.html/> (дата звернення 14.12.2023).
9. Українські правоохоронці завершили перший етап розслідування злочинів РФ в Ірпені. За даними слідства, 70% будівель міста зруйновані чи пошкоджені. URL: <https://suspilne.media/235361-vikoristovuvali-minometi-iskanderi-srapnelni-zaradi-venediktova-rozpovila-zlocini-rf-v-irpeni/> (дата звернення 14.12.2023).
10. Злочини рашистів в Ірпені. ДБР оприлюднило результати розслідування URL: https://glavcom.ua/news/zlochini-rashistiv-v-irpeni-dbr-oprilyudnilo-rezultati-rozsliduvannya--839256.html#google_vignette/ (дата звернення 14.12.2023).
11. Прокурори розповіли, скільки мешканців Київщини зазнали тортур росіян під час окупації URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/23/novyna/suspilstvo/prokurory-rozpovily-skilky-meshkancziv-kyuivshhyny-zaznaly-tortur-rosiyan-okupacziyi/> (дата звернення 14.12.2023).
12. Перші висновки з атаки на Київстар. «Компанія захищена так сильно, як її найслабший співробітник» – інтерв'ю з експертом з кібербезпеки URL: <https://biz.nv.ua/ukr/tech/hakerska-ataka-na-kijivstar-prichini-naslidki-rekomendaciji-50376256.html> (дата звернення 14.12.2023).
13. Хакерська атака на найбільшого в Україні оператора «Київстар», у результаті якої 24 млн абонентів залишилися без зв'язку. URL: <https://forbes.ua/innovations/ataku-na-kiiivstar-zdiysnilo-khakerske-ugrupuvannya-rosiyskogo-gru-sandworm-13122023-17890> (дата звернення 14.12.2023).
14. СБУ розслідує атаку на Kyivstar: розглядається версія причетності рф URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/12/12/novyna/suspilstvo/sbu-rozsliduye-ataku-kyivstar-rozhlyadayetsya-versiya-prychetnosti-rf> (дата звернення 14.12.2023).